

„ЕЗИЦИТЕ“ НА ЛИТЕРАТУРНАТА ТВОРБА

ОБРАЗЪТ НА МАЙКАТА В ПОЕЗИЯТА НА БИНЬО ИВАНОВ

Илияна ИВАНОВА

(South-West University, Bulgaria, iliana_4obanska@abv.bg)

ABSTRACT: The article discusses the image of mother in some poems of Binyo Ivanov. This image is more strongly expressed, comparing to the image of the father. We concerned biographical contexts that are associated with the images of parents. In his first poetry book “To other grass” the mother and father are presented in different poems. After that periodically in other books the poet includes new or already known poems dedicated to the parents. That are important observation, because emphasizes the fact, that this images tangibly present in the books of the poet, whether in a known or new works. The article makes some comparisons with other poets of the period in which they create.

KEYWORDS: mother, image, poem, context, period, poetry

Освен всички биографични контексти, които откриваме в поезията на Биньо Иванов – родно място, любов към родината, любов към природата, родната фабрика за хартия, много важно място в творчеството му заемат образите на двамата родители. Още в първата му стихосбирка „До другата трева“, която излиза през 1973 г., и майката, и бащата са представени в отделни стихотворения. След това периодично в останалите си книги поетът включва нови или вече познати стихотворения, посветени на родителите. Това наблюдение е важно, защото подчертава факта, че тези образи осезателно присъстват в книгите на поета, независимо дали са в познати, или в нови произведения.

Ще се спрем основно на образа на майката, за да видим как той присъства в поезията на Биньо Иванов през годините.

В стихосбирката „До другата трева“ майката е въведена с неозаглавено стихотворение на страница 16. На страница 39 е стихотворението „Лято“, където е описан бащиният гроб, но на него тук няма да се спираме. Важно е обаче да отбележим, че Биньо Иванов израства без бащина закрила и обич, тъй като баща му умира, когато поетът е много малък. Оттук нататък отговорността за отглеждането и възпитанието на Биньо и брат му Иван пада изцяло върху плещите на майка му. Може би затова нейният образ като че ли е по-ярък и по-често срещан в стиховете му.

Това обаче не важи само за неговата поезия. Майката като поетичен образ присъства интензивно в българската литература още от Възраждането. Това като че ли е най-постоянната тема в поезията ни, която стои наравно с темата за родината. Вероятно няма поет, който да не е писал поне по едно стихотворение за двете.

В десетилетията, в които твори Биньо Иванов, това не се променя. Дори напротив, стиховете, посветени на милата родина и скъпата майка, като че ли стават все по-наситени с патос, все по-гръмки са и все повече. Това обаче важи за онези писатели, които строго следват партийните изисквания, времето постепенно отхвърля техните творби, за да изпъкнат другите, по-ярките, но и по-искрените може би. Трябва да отбележим и друго. Въпреки всичко, има теми, които не се определят от политическата пристрастност, или може би в съвсем малка степен, защото на първо място са чисто човешки теми. Те не се интересуват от „дисидентско“ мислене и праволинейно партийно подчинение. В някои моменти поезията стои над тези неща, защото има теми, които идеологията и партийността не могат да контролират.

В стихотворението на Биньо Иванов се очертават няколко основни линии. Едната е свързана с гласа и мълчанието, другата – с неизбежното остаряване на майката, третата е житейският кръговрат – жестокото преминаване от живот в смърт, което неизбежно се

повтаря, независимо от нашите действия и желания. И като че ли хората винаги приемат по-тежко идеята за чуждата смърт, отколкото за своята собствена. Може би, защото болката да изгубиш някого, когото обичаш, е наистина огромна и непоносима. Още повече, ако този някой е жената, която те е родила. Тогава цялата болка се примесва с безсилие, което те унищожава отвътре. Нещо подобно откриваме и в това стихотворение на Биньо Иванов. Но това ще разгледаме малко по-нататък. Сега да се върнем на първата линия, която очертахме – тази за гласа и мълчанието.

Много интересна е силата, която тук е придадена на гласа. Той е спасител. Има способността да подарява нови светове, да открива нови възможности. Въведението на стихотворението е простичко и създава усещането, че началото на тази изповед се крие някъде назад в миналото:

*Гласът ти нисък, който
ме е извел из глухотата,
ръцете ти, които са ме взели
от безмълвието...*

Дотук всъщност нищо не подсказва, че става дума за майчиния глас или за майчините ръце. Нещо повече, изречението е абсолютно незавършено. Мисълта е прекъсната сякаш по средата, защото не съществуват думи, които да я довършат. И това прекъсване автоматично ни сблъсква с глухотата и безмълвието, от които лирическият говорител вече не може да се измъкне. Не и сам. Като че ли това е онзи момент, в който това могат да направят единствено ръцете и гласът, които са го сторили за първи път. А те вече са неспособни да го направят, защото безвъзвратно се отдалечават.

Тази безсилна пауза обаче е само секундна, след нея изригва отчаяният вопъл на сина:

*Мамо,
непощадените ти рамена
неудържимо се пречупват към земята.*

И тука усещането, което властва, е за безсилие, но то се засилва още повече и чрез въвеждането на човека, към когото е насочена тази изповед. Защото най-голямото отчаяние, което човек може да изпита, е, когато се чувства безсилен да помогне на собствената си майка.

Неудържимо пречупените рамене напомнят за старост, за умора, но и за още нещо. Никой не може да ги спре, защото земята ги привлича със страшна сила, докато не станат част от нея и не се слеят с нея. Гравитацията сякаш се увеличава хилядократно, за да може земята да вземе това, което ѝ принадлежи. Сякаш безмилостно си иска обратно частицата пръст, която някога е била изтръгната от гърдите ѝ, за да стане човек, та нали от пръст е направен човекът и на пръст ще стане. Такъв е законът на живота. Когато настъпи времето, нищо не е в състояние да спре този процес. Дори отчаяният опит на сина да спаси майката така, както някога тя е спасила него от глухотата и безмълвието:

*И гърлото ми няма сили да те върне,
ръцете ми не могат да те задържат –
върти се полудяло слънцето над нас
и е напусто*

най-отчаяният глас.

Неговият глас обаче не притежава тази магическа способност да спасява, да връща. Майката прекалено се е отдалечила, за да го чуе. Тя е поела по своя път и дори синовните ръце не могат да я задържат тук, поне още само секунда. И нищо няма смисъл, от нищо няма полза, защото животът следва собствения си ход.

Още по-голяма безнадеждност и безсмисленост създава образът на полудялото слънце. Когато и природата е извън себе си, всичко разумно губи смисъл, защото нищо не може да спре тази лудост. Дори и „най-отчаяният глас“. Той ще звучи смешно и не на място, защото е в противоречие с природните закони. Може би проблемът тук не е в „полудялото слънце“, а в неспособността на хората да приемат естествения ход на събитията, на човешкия живот изобщо.

Тук е може би моментът да се върнем към идеята за по-трудното приемане на загубата на близък човек. В природата на човека е да се бунтува срещу неизбежния край, да се стреми и да търси безсмъртие или вечна младост. Това е било и винаги ще бъде една от основните черти на хората. Но пък, когато настъпи моментът, когато е осъзнал, че битката отново е загубена, той като че ли се примирява, прави равностметка и се радва на изживения живот. Друго е обаче, когато животът, който си отива, е на друг. Тогава се обажда неизменният страх, че не би могло да се живее без човека, който си отива. Нормално е всички да се бунтуваме срещу края, но когато той заплашва друг, тогава светът изглежда напълно полудял и объркан, нищо не е на място и всичко губи смисъл пред безсилието да се спрат неизбежните събития.

Човекът е може би единственото същество, което не се примирява с това, че е смъртно. Или поне с всички сили се стреми да преодолее смъртността си и да остави някаква съществена следа, за да го помнят винаги.

Тук обаче разбирането настъпва в момента на най-голямо отчаяние. Такъв е житейският кръговрат. Неизбежно единият глас спасява, а другият е безсилен да спре процеса. Отчаяният вик обаче не остава нечул. Винаги има някой, който да чуе, за да може кръговратът да продължи, в противен случай ще се прекъсне и ще настъпи хаос. В природата винаги трябва да има равновесие, за да не рухне всичко.

*Едничък моя вик дочул - синът ми
на двора се търкаля като питка.
И срещу мен лети денят, когато
ще се изправи той
да ме извика.*

Тук може би най-ярко изпъква метафората за детето като питка. То може да бъде видяно като земното тждество на слънцето. Подобно на полудялото слънце, и синът се търкаля, но не хаотично, не полудяло. А е като питка. Не може при този образ човек да не се сети за приказката за житената питка. Това е образ, който носи в себе си идеята за земята, за живота. Тя е част от земния свят, слънцето е символ на небесния. И двата свята не могат един без друг. Единият уравновесява другия. Винаги има баланс. Слънцето се върти полудяло, може би от тревога, защото нещо е нарушено. Детето се търкаля спокойно като питка, записано е в играта, и това някак внася спокойствие в целия полудял свят. То не се опитва да промени нещата, просто следва собствения им ход, без да се тревожи за нищо. Един си отива, за да остане друг. Майката е повикана от друг глас, по-силен от този на сина, но затова пък малкото дете остава. То е символ на живота, който неизбежно продължава. Присъствието му е необходимо, за да се покаже, че синовният вик след време пак ще бъде повторен от това играещо дете. Така кръговратът ще продължи и нишката няма да бъде прекъсната.

Всъщност целият този кръговрат в стихотворението сякаш ни затваря в цикличното време на живота. Макар съвременният човек да живее в праволинейно протичащото време, то би могло да се разгледа и като циклично. Може да се каже, че човекът живее в две времена: линейното (модерното) и цикличното (митологично-фолклорното). В рамките на един човешки живот, например, могат да не се случат две еднакви неща, да не се повтори два пъти определен момент. Но, от друга страна, времето е циклично, що се отнася до природата. Повтарят се сезоните, слънцестоеенето, пълнолунията, затъмненията. За природата е цикличен и човешкият живот, в който неизменно присъстват раждането, детството, младостта, зрелостта, смъртта. И това се повтаря при всеки един.

Това откриваме и в стихотворението. Веднъж изречен, синовният вик е обречен да се повтаря неизменно. Първият път е отправен от сина към майката, за да може след време да се повтори отново от играещото си в момента безгрижно дете, което след време ще порасне и ще заеме мястото на баща си. Тогава този син ще се опита да спре отиващия си баща. Единият ще си тръгне, за да се появи друг. И така без край.

Тук ни се иска да направим кратко сравнение с едно друго стихотворение, което е писано няколко десетилетия след стихотворението на Биньо Иванов. Но всъщност в него се среща подобен мотив за отчаяния опит на детето да спре отиващия си родител. Автор е поетесата Камелия Кондова, стихотворението е "Мама се превръща в дете" (Кондова 2010). Тук нещата не са толкова усложнени, както е при Биньо Иванов, смисълът е ясен и не е нужно да се правят задълбочени анализи, за да стигнем до него. Даваме го за пример обаче, защото мотивът, който движи цялата емоция на стихотворението, е същият - майката е тръгнала по своя неизбежен път. И това съответно веднага е последвано от опит да бъде спряна с някаква причина: "Мамо, чакай, сняг ще завали". Може и да е банална, но все пак е причина. Нещо, което при Биньо Иванов като че ли липсва. При него има едно трагично осъзнаване на невъзможността да бъде спряно неизбежното. И викът на сина е някак прекъснат по средата, без да изпълни своето предназначение. При Камелия Кондова първоначалният опит не спира в началото, викът не остава недоизречен. Може би защото жените имат друга нагласа към нещата. Те непременно трябва да посочат аргументи, които да подкрепят исканията им. Тук също е така. Дъщерята като че ли усеща, че непременно трябва да изтъкне важни причини, които да спрат майката. И тези причини заваляват една след друга като сняг:

*...Аз не съм достатъчно голяма
да посрещна зимата сама.
Не и тази нелюбовна зима.
Имам десет летни имена,
само че без теб си нямам Име.*

Пак се натъкваме на спасителната роля на майката. Тя дарява любов и топлина, които побеждават студа. Но дава и нещо много по-съществено - идентичност. Само чрез нейното съществуване сякаш дъщерята може да се осъзнае като личност. А без нея всичко се обезсмисля. Тя е човекът, който предава най-важните житейски уроци и винаги има на какво още да научи. Това разбиране за ролята на майката само предизвиква още по-отчаяния, но вече осъзнат като безнадежден опит да я върне:

Няма да си тръгваш изведнъж.

Научи ме първо да старея.

.....

Няма да умираш. Не сега!

Научи ме първо да умирам.

*А на най-безснежното небе,
без артрит, без кръвно и без нерви,
мама се превръща във дете.
и със снежна топка ме замерва.*

При Биньо Иванов няма ясно изразена картина на преминаването на майката в някаква друга реалност. Тук това обаче е показано недвусмислено и категорично. Но няма трагизъм. Това преминаване е било за добро. Там, от другата страна, е безгрижието и лекотата да бъдем отново честни и чисти като деца. И единствената причина да ни е страх от този момент, е собственият ни егоизъм, че няма да понесем загубата на любимия човек.

В същото време, обаче, видяхме, че в някаква степен мъжкото и женското отношение или поне подход към темата за майката е различно. Може би в поезията това отношение не е толкова видно, но що се отнася до психологическите процеси при човека, К. Г. Юнг твърди, че майчиният комплекс при момчето и при момичето протича различно (Юнг 1993: 217). Макар да не говорим и да не разглеждаме стихотворенията като проява на майчиния комплекс, трябва да отбележим нещо много важно в биографично отношение. Вече отбелязахме, че бащата на Биньо Иванов умира рано и тази загуба оказва огромно влияние върху поета, който е отгледан от майка си. Липсата на бащата е осезаема и в поезията му. Но също толкова осезаемо е и присъствието на майката. Още в началото на този текст отбелязахме, че нейният образ присъства във всяка стихосбирка на поета. Това е може би най-постоянната тема в поезията му. Възможно е това да е бил неговият начин да изрази своята признателност и обич към жената, която го е "извела от тишината", отгледала го е, дала му е образование и го е подкрепяла през целия му живот. Това е неговият отговор на голямата майчина любов, която е получил. А „майчината любов, казва Юнг, е един от най-трогателните и незабравими спомени в нашия живот, тайнственият източник на растежа и промяната; любовта, която означава завръщането у дома, подслонът; дългото безмълвие, от което започва и към което се връща всичко... безмълвно безмилостна врата, която се затваря след смъртта" (Юнг 1993: 218).

В този цитат впечатление прави, че Юнг, подобно на Биньо Иванов, също по някакъв начин свързва майката с идеята за безмълвието, за тишината. Неговото обаче все пак е свързано с психологията като конкретна наука. Докато при поезията е друго. Тя е пряк израз на човешката душа, на нейните най-съкровени чувства, страхове, надежди... Може би всъщност всичко започва с безмълвие. Животът на човека започва с безмълвие. Не с тишина, а именно с безмълвие. Обикновено майката е тази, която дарява словото. Освен с уют, с подслон и с любов, представата за нея е свързана и с проговарянето. А първата дума, която почти всеки изрича, е "мама". И се получава така, че тази, която дарява словото, първа бива назована. А когато тази врата се затвори, както споменава Юнг, безмълвието отново се връща. Майката отива там, откъдето е дошъл преди това синът - във вечното безмълвие. Гласът ѝ повече няма да прозвучи, а и ничий друг глас няма да стигне до нея. Единственото нещо, което ще свързва двата свята, отново е безмълвието.

Биньо Иванов не е единственият поет, който посвещава стихове на тази тема. През периода, когато той твори, може би всеки автор има поне едно такова стихотворение. Темата е много благодатна и може да се каже, че е неизчерпаема, защото всеки автор по свой начин се отнася към идеята за майката и по свой начин успява да предаде този образ в поезията си. А и всеки в по-голяма или по-малка степен предава и част от личния си опит, което помага да се открие биографичното и да се открият моментите, които свързват

конкретния автор с лирическия говорител или герой. В някои произведения на Биньо Иванов това е особено забележимо и всъщност е нещото, което най-много ни интересува, защото е цел на настоящото изследване. Много е важно да определим как биографичните контексти се отразяват в неговото творчество и как това отразяване може да доведе до по-пълно разбиране и тълкуване на произведенията му, които на пръв поглед изглеждат абсолютно непонятни и хаотични.

В разглежданото стихотворение за връзката между автор и текст много помага и липсата на заглавие. Обикновено заглавието е тази част от произведението, която играе ролята на преход между авторския глас и личност и текста, защото "Отсъствието на паратекст значи дискурсът да се саморазпознава само във и чрез името на автора" (Ракъовски 1997: 105).

Можем да погледнем на стихотворението по този начин: **Биньо Иванов** *"Гласът ти нисък, който ме е извел от тишината..."*. Тогава ще липсват само двете точки след името на автора, за да се създаде усещане или поне зрителна представа за пряко обръщение на автора към някого. Съвсем различно би изглеждало положението, ако стихотворението имаше заглавие, да речем "Безсилие" (банално е, но ще послужи за пример). Тогава визуално това щеше да изглежда така:

Биньо Иванов
"Безсилие"

*Гласът ти нисък, който
ме е извел от тишината...*

При това положение заглавието има функцията на преход от името на автора към лирическия текст. Тогава може би тълкуването на стихотворението би изглеждало съвсем различно. А сега в него можем да открием още нещо, което да свържем с автора. Отново става въпрос за безмълвието. Биньо Иванов сякаш изобщо не е обичал тишината, лишена от глас, който да я запълни. Почти всички негови приятели си спомнят колко е било невъзможно някой да му отнеме думата. Той говори непрекъснато, неспирно, неуморно. Сякаш се опитва да избяга от безмълвието и да каже всичко, което има да каже, "защото няма време". Безмълвието носи в себе си негативи. То не позволява да бъдат изречени важни неща. За поета по принцип това е наказание, защото неговата мисия е не само да изрича, но и да нарича нещата. Безмълвието отнема тази способност и с това светът сякаш губи своята цялост и обяснимост. Не може да се обясни нещо, което няма име, а име не може да бъде дадено, когато владее безмълвието. В стихотворението на Биньо Иванов този процес е нарушен от майчиния глас, който пръв побеждава безмълвието и дава имена на заобикалящия свят. И този свят съответно си тръгва с нея, когато тя е повикана отново от тишината. Това е цикличният кръг, който неизбежно ще се повтаря до свършека на света.

Трябва да отбележим, че подобно стихотворение може да бъде отнесено към редиците на тихата лирика. Обаче пък Биньо Иванов не е бил причисляван към нито едно поколение. Единствената поетическа общност, в която се среща името му напоследък, е тази на алтернативните поети, където неизменно присъстват имената на Константин Павлов и Николай Кънчев. Много е интересно защо Биньо Иванов не се вписва в поетическите поколения на литературата ни от социалистическия период. Този въпрос би могъл да е обект на друго изследване. Нашата цел в момента е да се фокусираме върху образите на родителите в поезията на Биньо Иванов и на биографичните контексти, които тези образи неизменно носят.

В "Късче от поема" основният образ, който е разгърнат, е отново този на майката. Тук ще започнем разглеждането още от началото, т.е. от заглавието. То ни казва, че това, което ще прочетем, не е цялостно, а само частица от нещо по-голямо. В този случай началото остава някъде назад, а краят е далеч пред нас и ни е позволено да се докоснем единствено до този малък откъс от целостта. Но затова пък вероятно най-важният откъс - разговорът между майка и син.

Началото ни въвежда в обстановката - осветена от слънцето стая, времето е някога през юли, слънчевите лъчи си играят с игленика. Това веднага предизвиква в съзнанието на читателя представата за скромно работническо жилище, в което излишни неща няма. Само появата на едно пауново перо създава представата за нещо различно и необикновено. В стаята са вкарани цветове, които убиват сивотата и безжизнеността. Всъщност това е типична обстановка за тогавашните фабрични жилища:

„В нашето детство, минало във фабричните квартири, имаше специален кът на игленика в кухнята. Самият игленик бе наистина пъстър, в него се забиваха иглите с неизползваните от някое закърпване конци“ (Панайотов 2014: 41).

Тоест, това, което поетът описва в стихотворението, всъщност не е плод на въображението му. Той пресъздава обстановката, в която са минали детството и юношеството му. Следователно и това е някаква биографична частица, която откриваме в поезията му и която не бихме могли да забележим, ако не знаем или по-скоро пренебрегнем авторовото битие и се насочим само към разглеждане на отделните текстове.

Следва друго, много интересно нещо, което недвусмислено препраща към някои биографични контексти от живота на поета:

*След осемте държавни часа,
мама
се завръща;
родила
петстотин килограма мокра хартия*

Всъщност майката на Биньо Иванов дълго време работи във фабриката за хартия, където е роден и израснал поетът. Нейна задача в предприятието е била да взима мокрите листове хартия, които излизат от папмашините и да ги окача в сушилните, за да изсъхнат. Това е наистина тежка и уморителна работа, и няма нищо чудно, че в стихотворението е сравнена с раждане. Удоволтвеният вероятно е било почти същото. А и това е място, където работата носи удоволствие, колкото и да е тежка, защото фабриката винаги е била специално място за хората, които са отраснали и работили там. За хубавия живот, който им е бил осигурен, те се отплащат с неуморна и предана работа. Животът и историята на фабричното селище са описани подробно в книгата на Методи Панайотов "Ние, децата от Балабановата фабрика". Самият той споделя свои спомени за майката на поета:

„Леля Цаца, така се казваше майката на Биньо, работеше една от най-тежките работи във фабриката – производство на мукава на т. нар. пап-машини, увековечени в поемата „Гостуване в родната ми фабрика за хартия“. Работното място бе доста влажно. Трябваше да се отлепи тежката дървесина от цилиндъра и да се положи на ламарините. Тонове мокра дървесина трябваше да се прехвърлят през една смяна. Биньо посвещава на тази работа едно стихотворение „Късче от поема“. Това бе ежедневието на нашите родители – да ги посрещаме след нощна смяна от фабриката, да се изкоментира с няколко изречения как е минала нощната смяна, след което те да легнат да спят, а ние да отидем на училище“ (Панайотов 2014: 34).

И наистина поетическият текст ни води към това ежедневие. Когато майката от стихотворението се прибира, започва и споделянето за отминалата работна смяна. Протичащият диалог всъщност прилича повече на монолог. Синът чува какво споделя

майката, но тя не чува неговите думи. Сякаш е потънала дълбоко в своя свят и не може да се откъсне от него, даже когато се връща у дома при сина си. В съзнанието ѝ е единствено миналата работа, удовлетворението от нея и поезията, която тази работна смяна е оставила в душата ѝ.

Впечатление прави началото на майчиния монолог. Тя постоянно повтаря лозунгите, които са изключително популярен метод за манипулация на общественото съзнание по време на социализма: "Трисменната работа е най-ефективна за обществения прогрес!"; "А нощната смяна е особено ефективна!". След всеки пореден лозунг следва сякаш монотонният поздрав на сина: "Здравей, мамо!". Читателят вече очаква цялото произведение да продължи по този начин и да не стигне до никъде. Но в работническата атмосфера влиза поезията, която е проникнала в душата на майката и съвсем неочаквано измества наизуствените лозунгови фрази: "Млечният път подскочи и се лепна на трансмисията!".

Изненадата е шокираща. Нещо в логичния процес на събитията е нарушено. И вероятно точно тук започва поемата, която ни е обещана още в заглавието. В следващите реплики на майката могат да се открият и препратки към поезията на Вапцаров. Такива препратки можем да открием и в други произведения на Биньо Иванов. И това може би не е случайно, защото двамата са свързани по някакъв начин от книжната фабрика в Бараково. Биньо Иванов е роден и отраснал във фабричното селище, а Вапцаров е работил там за няколко години.

Да се върнем към стихотворението. След поетичното отклонение, което прави майката, отново следва лозунгов финал: "Гордей се, сине, майка ти на гръб пренася позицията в битката между системите!". Този израз би могъл да се чете по няколко начина. От една страна, би могъл да е просто куха фраза от празния език на социалистическото време. От друга страна обаче, значението на фразата може да се разшири, като го свържем с контекста на стихотворението. Например, тази позиция може да се разгледа като невероятна тежест, която обикновените работници понасят, за да угодят на странните идеи на властващите. Позицията в битката между системите може да бъде само една - правилната, т.е. тази на Партията. А между кои системи е тази битка? Вероятно между старата капиталистическа система и новата социалистическа. А битката се води от обикновените хора, такива като тази майка, която се прибира, убита от работа. Такива хора са принудени от обстоятелствата да понасят последствията от някаква борба, която не е тяхна. И те са тези, които страдат най-много, ако позицията, която пренасят в тази битка, не е правилната.

Другото, което носи майката, е поетическата позиция. За това говори появата на млечния път там, където по принцип не му е мястото. Едно, че се появява по време на работа и става част от машините, а от друга страна и в самото стихотворение се появява на неподходящо на пръв поглед място - сред изреждането на наизуствените лозунги. Различното е прикрито между празни фрази, замаскирано е, за да не може да бъде отнето. Но то остава в душата на майката през всичките осем "държавни часа", които тя прекарва в работа и придава на тази работа особено очарование и романтичност. Тя споделя това поетично преживяване само с най-близкия си човек, и то пак замаскирано, сякаш се страхува, че могат да я чуят чужди уши и да ѝ отнемат това, което има.

Синът също споделя в свой монолог, вероятно вътрешен. До този извод достигахме, след като видим, че неговата пряка реч е сложена в скоби. От монолога му разбираме, че неговата нощ също е била различна и безсънна. Защото през цялото време, докато другите спят, той е чел всичко, което останалите няма как да прочетат - дори и препинателните знаци, дори утрешните вестници, които още не са излезли. Сякаш провижда напред в бъдещето докато обикновените хора

спокойно спят. Неговото безмълвно споделяне, обаче, е прекъснато от внезапния сън на майката. За сина това сякаш няма значение, по-важно е нищо да не нарушава почивката на майка му, която се превръща в полет на душата ѝ в един по-хубав свят. Именно сънят прекъсва късчето от поема, прекъсва монологичния диалог и отвежда в друга ситуация. Образът на майката става едновременно тукашен и отвъден. Тя е почти "сребърна и млечна". Защо се появява това сравнение? Защото още в началото стихотворението започва с въвеждащото "В стаята се лее сребро" и тук отново се връщаме към това. Майката е почти сребърна, защото сънят ѝ се е започнал в стаята, в която слънчевите лъчи изливат своето сребро. Но е и почти млечна, защото не се е откъснала от видението на Млечния път, който е осмислил нощната смяна на работното ѝ място. Тя е едновременно тук и там, сякаш присъства и отсъства едновременно, но и в същото време свързва два свята, две реалности, които по принцип не са в досег една с друга. Тази ѝ мисия изглежда толкова важна и значителна, че синът се опасява да не бъде прекъснат процесът на съня. Настоятелната му молба е за тишина и спокойствие. Но е интересно, че тишината е свързана с цветовете, те са тези, които вдигат шум: "Не може ли по-тихо,/ цветовете,/ да светите?". Сякаш с наситеността си те вдигат огромен шум, който може да прекъсне медиаторския сън на майката. А той е исторически важен. Нещо се случва до леглото на заспалата, нещо трещи. И тук отново следва препратка към Вапцаровата поезия:

*Какво трещи накрай света,
накрай света, на мама до леглото?
Какво, или пък преминава
на историята
колелото?...*

За да премине колелото на историята, трябва да се е случило нещо изключително значимо. И тази препратка към поезията на другия автор в никакъв случай не е иронична. От пожелателите страници на историята може да липсват много неща, и то съществени. Но всекидневните човешки подвизи се запечатват и на други места. В едно късче от поема например. Те са по-трудни за откриване, но ги има. В образа на майката тук са съхранени ежедневните подвизи на стотици други майки, които всеки ден мълчаливо и търпеливо са раждали тонове работа и са пренасяли на крехките си рамене "позицията в битката между системите" - битка, която не е била тяхна, но са били принудени да водят.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Иванов 1973:** *Иванов, Б.* До другата трева. София, 1973. (*Ivanov, B.* Do drugata treva. Sofia, 1973.)
- Панайотов 2014:** *Панайотов, М.* Неразчетеният Биньо Иванов. 2014. (*Panayotov, M.* Nerazcheteniati Binyo Ivanov. 2014.)
- Ракъовски 1997:** *Ракъовски, Цв.* Паратекстът на литературната творба. София, 1997. (*Rakyovski, Tsv.* Paratekstat na literaturnata tvorba. Sofia, 1997.)
- Храпченко 1979:** *Храпченко, М.* Творческата индивидуалност на писателя и развитието на литературата. София, 1979. (*Hrapchenko, M.* Tvorcheskata individualnost na pisatelya i razvitiето na literaturata. Sofia, 1979.)
- Юнг 1993:** *Юнг, Г. Ф.* Избрано. Кн. II. Плевен, 1993. (*Yung, G. F.* Izbrano. Kn. II. Pleven, 1993.)